

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Лабораторія з проблем адаптації цивільного законодавства
України до стандартів Європейського Союзу

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ПРИВАТНОГО ПРАВА
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Збірник наукових праць

Хмельницький
2015

УДК 347 ⁽⁴⁾/₍₄₇₇₎
ББК 67.304
С 83

*Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
(протокол № 9 від 28 жовтня 2015 року)*

Редакційна колегія:

академік НАПрН України О. Д. Крупчан (голова),
д-р юрид. наук М. К. Галянтич, д-р юрид. наук В. І. Король,
канд. юрид. наук Ю. В. Білоусов.

**С 83 Проблеми модернізації приватного права в умовах
євроінтеграції**: збірник наукових праць / за заг. ред.
Ю. В. Білоусова; НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельницький
університет управління та права. — Хмельницький :
ФОП Мельник А. А., 2015. — 532 с.

ISBN 978-617-7094-51-6

До збірника включено наукові праці з проблематики розвитку національного законодавства, які оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції», яка проходила 2–3 жовтня 2015 року в місті Хмельницькому і була присвячена 10-літтю з часу створення Подільської лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів ЄС.

Видання розраховане на суб'єктів нормотворчої діяльності, правознавців, широке коло осіб, які цікавляться процесами вдосконалення законодавства України в умовах європейського вектора розвитку національної правової системи.

УДК 347 ⁽⁴⁾/₍₄₇₇₎

ББК 67.304

ISBN 978-617-7094-51-6

© Автори, 2015

© Науково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015

10-літтю з часу заснування
Подільської лабораторії з проблем
адаптації цивільного законодавства України
до стандартів Європейського Союзу
Науково-дослідного інституту приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
а також її колективу присвячується

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	11
Король В. І. Концептуально-правові проблеми імплементації Україною проєвропейської модернізаційної парадигми	12
Безух О. В. Дуалізм приватного права в регулюванні економічних відносин: українські реалії	19
Шевченко О. М. Світськість як універсальний принцип освітніх систем сучасних західних держав: правові аспекти	28
Давидова Н. О. Інституційна автономія вищого навчального закладу (європейський, американський та український досвід)	32
Розділ 2. ПРОЦЕСИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА	39
Харитонов Є. О., Харитонova О. І. DCFR та деякі проблеми адаптації права України до права ЄС	40
Ландо Д. Д. Гармонизация договорного права на регіональному рівні	47
Діковська І. А. Укладення договорів відповідно до DCFR	53
Суша Ю. С. Концепція істотних умов договору за законодавством України та ЄС	60
Халабуденко О. А. Консенсуальна система переходу права власності vs. система традиції: компроміс у Модельних правилах європейського приватного права DCFR	65
Димінська О. Ю. Вплив процесів уніфікації договірному права ЄС на розвиток договірному права України	76

Михайлів М. О. Відносини у сфері надання міжнародної технічної допомоги: проблеми та перспективи розвитку	83
Микита І. Р. Роттердамські правила як спроба сприяння правовій визначеності, гармонізації та модернізації режиму, що регулює міжнародні морські перевезення вантажів морем.....	88
Посикалюк О. О. Механізм примусового продажу акцій squeeze-out: досвід ЄС та перспективи впровадження в законодавство України.....	94
Отраднава О. О. Співвідношення понять «деліктні зобов'язання» та «репарації як наслідок порушення прав людини».....	103
Примак В. Д. Шляхи адаптації інституту відшкодування моральної шкоди до європейських і світових стандартів.....	106
Солтис Н. Б. Договори про спадкування у законодавстві країн Європейського Союзу	114
Гетманцев М. О. Компаративістське дослідження загальних тенденцій розвитку спадкового права пострадянських держав на сучасному етапі.....	119
Миронова Г. А. Принцип особистої автономії у правовідносинах з надання паліативної допомоги.....	127
Чорна Ж. Л. Емансипація неповнолітніх за законодавством країн СНД.....	133
Шупінська О. В. Правові режими спадкування майна в міжнародному приватному праві європейських країн.....	138
Розділ 3. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	148
Гринько С. Д. Деліктне право Німеччини та України: порівняльно-правовий аналіз	149
Гоголь Б. М. Забезпечення збереження конфіденційної інформації в умовах євроінтеграції.....	159
Бориславська М. В. Інститут опіки та піклування за законодавством України та зарубіжних країн	162
Кулініч О. О. Використання зовнішнього вигляду фізичної особи двійником	170

Сердечна І. Л. Особливості правовідносин між іншими членами сім'ї та родичами за законодавством України та країн СНД.....	177
Ватрас В. А. Проблеми застосування міжнародних договорів України у сімейних відносинах.....	182
Попович Т. Г. Особливості застосування стандартизації в умовах набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.....	188
Бакалінська О. О. Вплив процесів євроінтеграції та глобалізації на розвиток інституту захисту прав суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції	194
Розділ 4. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	203
Штанько А. О. Особливості визнання права у системі способів судового захисту майнових цивільних прав та інтересів	204
Гринько Р. В. Співвідношення заходів оперативного впливу з цивільно-правовими санкціями та відповідальністю	207
Зозуляк О. І. Дискусійні питання врегулювання правового становища непідприємницьких юридичних осіб унітарного типу	216
Сіщук Л. В. Вихід учасника з товариства з обмеженою відповідальністю: проблеми правозастосування.....	222
Юркевич Ю. М. Цивільно-правові аспекти захисту прав та інтересів державних господарських об'єднань (на основі аналізу прикладів із судової практики)	227
Цегельник О. В. К вопросу о формировании инвестиционного права Республики Беларусь	232
Сергійко О. В. Сутність та рівні дерегулювання підприємництва в сучасних умовах	240
Паракуда І. В. Господарські складські договори та складські документи.....	246
Орленко Б. М. Співвідношення понять «дилер» та «офіційний дилер»: теоретико-правовий аспект.....	249
Булеца С. Б. Цивільно-правові договори в медицині.....	258

3. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. — К., 1974 [Електронний ресурс] / Словники он-лайн. — URL : <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=35493>.
4. Кучеренко, І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Кучеренко Ірина Миколаївна. — К., 2004. — 468 арк.
5. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні [Текст] : монограф. / [І. В. Спасибо-Фатеева, В. І. Борисова, О. П. Печений та ін.]; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. — Х. : Право, 2013. — 480 с.
6. Давидова, Н. О. Установа як організаційно-правова форма вищого навчального закладу [Текст] / Н. О. Давидова // Юридична наука і практика: виклики часу: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Т. II. м. Київ, Національний авіаційний університет, 12 березня 2015 р. — К., 2015. — С. 134–137.
7. Зеліско, А. В. Цивільно-правові аспекти регулювання приватних підприємств [Текст] / А. В. Зеліско // Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 16 травня 2014 р.). — Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. — С. 61–65.
8. Корпоративне право України [Текст] : підруч. / В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко, І. В. Спасибо-Фатеева [та ін.]; за заг. ред. В. В. Луця. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 384 с.

СПЦУК Ліліана Василівна,

кандидат юридичних наук,

Лабораторія проблем корпоративного права

Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва

імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України,

м. Івано-Франківськ, Україна

ВИХІД УЧАСНИКА З ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У сучасних ринкових умовах здійснення підприємницької діяльності суб'єктами приватноправових відносин, як правило, реалізовується через створення товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ), що виступають однією з найбільш оптимальних організаційно-правових форм ведення малого та середнього бізнесу. Водночас, як показує практика правозастосування, нині механізм регулювання діяльності ТОВ не відповідає сучасним

вимогам щодо його гнучкості та ефективності. Недостатньо врегульований або взагалі відсутній механізм реалізації прав учасників товариства та їх захисту [1], в тому числі потребують перегляду та удосконалення положення закону, що визначають порядок реалізації права учасника на вихід з ТОВ. Недосконалість законодавчих норм, що регулюють порядок виходу з товариства, в практичній діяльності призводить до суттєвих порушень корпоративних прав учасників товариства, корпоративного інтересу самого товариства, а також є однією із передумов для ліквідації товариства. Така ситуація, зокрема, має місце, коли власники значних часток, реалізуючи право на вихід, виводять всі свої активи і залишають товариство фактично без майна, необхідного для продовження стабільного функціонування товариства. Адже право на вихід з ТОВ має будь-який учасник незалежно від розміру його частки у статутному капіталі товариства: чи то власник 10 % частки у статутному капіталі, чи то учасник, якому належить 90 % частки у статутному капіталі товариства.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 116, ч. 1 ст. 148 Цивільного кодексу України (ЦК України) та ч. 1 ст. 88 Господарського кодексу України, учасники ТОВ мають право вийти в передбаченому установчими документами та законом порядку зі складу товариства. Учасник зобов'язаний повідомити товариство про свій вихід не пізніше ніж за три місяці до виходу. Разом з тим у статуті товариства може передбачатися інший строк повідомлення про вихід учасника з товариства.

Слід зазначити, що вихід з товариства є добровільним волевиявленням учасника, яке спрямоване на припинення корпоративних відносин між учасником і товариством. Учасник має право вийти з товариства тільки з власної ініціативи, повідомивши товариство шляхом подання заяви. Водночас, оскільки право на вихід може реалізовуватися без будь-яких обмежень, виникає питання про момент, з якого учасник вважається таким, що вийшов. Якщо згідно з нормативними положеннями на учасника покладається обов'язок повідомити товариство про вихід за три місяці, то логічним є твердження про те, що учасник вважається таким, що вийшов після спливу цього строку. В той же час вихід з товариства зумовлює зміни суб'єктного складу учасників, що мають відобразитися в установчих документах товариства, зміни до яких вносяться загальними зборами і підлягають державній реєстрації. У зв'язку з цим, досить часто прив'язка робиться до часу проведення загальних зборів, на яких повинні вноситися зміни до складу учасників у зв'язку із виходом учасника з товариства, або до моменту державної реєстрації, оскільки відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є достовірними для всіх учасників цивільного обороту.

Не дає однозначної відповіді й судова практика. Зокрема, відповідно до п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів», вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства. У зв'язку з цим, моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку. Аналізуючи вказане твердження, слід зазначити таке: якщо вважати моментом виходу учасника з товариства дату подання заяви до товариства, то з наведеного випливає, що учасник повинен надіслати дві заяви — заяву, в якій учасник повідомляє про намір вийти з товариства, і заяву про вихід з товариства після визначеного законом або статутом строку. Однак у нормативних положеннях чітко визначено, що реалізується вихід учасника через три місяці з моменту повідомлення товариства, тому вимога про необхідність подання декількох заяв до товариства хіба що може передбачатися в установчих документах, але не є прямою вказівкою закону.

Існує й інша позиція. Згідно з п. 3.5 Рекомендації Президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин», учасник вважається таким, що вийшов з ТОВ, з моменту прийняття загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства на підставі його заяви про вихід, а у випадку відсутності такого рішення — з дати закінчення строку, встановленого законом або статутом товариства для повідомлення про вихід з товариства. Наведений підхід також сприймається неоднозначно, оскільки скликання загальних зборів не завжди відбувається у тримісячний строк з моменту повідомлення товариства про вихід учасника. Більше того, на загальних зборах має вирішуватися питання не про виключення учасника з товариства на підставі його заяви про вихід, а про зміни складу учасників товариства у зв'язку із виходом учасника, про внесення змін до статуту у зв'язку із зміною складу учасників. Така позиція обґрунтовується тим, що, приймаючи рішення на загальних зборах, учасники мають право вибору: проголосувати за вихід учасника з товариства чи не проголосувати. З наведеного випливає, що вихід учасника з товариства залежить від результатів голосування на загальних зборах. При цьому, заявивши про вихід з товариства, учасник втрачає право брати участь в управлінні товариством та голосувати на загальних зборах, що позбавляє його можливості впливати на хід голосування. У такого учасника залишається тільки право звернутися за захистом своїх прав до суду з вимогою про зобов'язання товариства до державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства, що передбачено п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду

України від 24 жовтня 2008 р. № 13. Враховуючи наведене, єдиноправильним є визначення моменту виходу учасника із товариства з дати закінчення строку, встановленого законом або статутом товариства для повідомлення про вихід з товариства, що потрібно більш детально прописати в законі.

Правовим наслідком виходу учасника є виникнення у товариства також обов'язків щодо здійснення з ним розрахунків на його вимогу. Згідно з ч. 2 ст. 148 ЦК України учасник, який виходить із ТОВ, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі товариства. Така виплата провадиться після затвердження звіту за рік, у якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу. Крім того, учаснику, який вибув, виплачується належна йому частка прибутку, одержаного товариством у цьому році до моменту його виходу (ст. 54 Закону України «Про господарські товариства»).

Отже, вихід особи зі складу учасників ТОВ дає такій особі право одержати вартість частини майна, пропорційну її частці у статутному капіталі, та частину прибутків товариства, отриманих до моменту виходу учасника. Однак у законі не врегульовано низку питань, що потребують вирішення, а саме: як здійснюються виплати учаснику, частка якого оплачена не в повному обсязі, або учаснику, який володіє 60 % і більше частки у статутному капіталі; як визначається вартість частини майна, що підлягає виплаті пропорційно частці учасника; які дії товариство повинно вчинити після здійснення розрахунків з учасником, який вийшов з товариства, та інші? Якщо звернути увагу на порядок здійснення виплат учасникові пропорційно його частці у статутному капіталі, то слід зазначити, що більшість судових справ, пов'язаних із виходом з товариства, направлені на розгляд саме цього питання. Це пов'язано з низкою причин: по-перше, учасник, який заявив про вихід з товариства після закінчення строку для повідомлення товариства не має можливості скористатися своїм правом доступу до фінансових документів товариства, протидіяти виведенню активів із товариства, що призводить до значного зменшення вартості частки такого учасника до настання строку її оплати [1]; по-друге, на законодавчому рівні не визначено, яка вартість частини майна товариства має визначатися для виплати учасникові — балансова чи ринкова. З цього приводу у п. 3.7 Рекомендацій Президії Вищого господарського суду України № 04–5/14 від 28 грудня 2007 р. зазначається, що в основу розрахунку вартості частини майна товариства повинна братись балансова вартість майна товариства. При цьому будь-який учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків, виходячи з дійсної (ринкової) вартості майна товариства. Однак, як показує судова практика, при розгляді такої категорії справ, суди, як правило, виходять із того, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, має визначатися

виключно із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки [2], що доцільно було б визначити в нормі закону.

Неврегульованість на рівні законодавства питань порядку та правових наслідків виходу з товариства також призводить до використання учасниками інших способів припинення участі шляхом виходу з товариства, зокрема здійснюючи відчуження частки у статутному капіталі. Учасник пише до товариства заяву про вихід та здійснює продаж частки за договором. У результаті, отримуючи прибуток від продажу частки, учасник, який вийшов, звертається до товариства з вимогою виплатити частину майна, пропорційну його частці. Однак вихід учасника із товариства та продаж частки іншій особі мають різну правову природу та відповідно різні юридичні наслідки. Вихід зі складу учасників товариства, у зв'язку з відчуженням частки у статутному капіталі, не є тотожним поданню учасником заяви про вихід з товариства. У разі продажу частки іншій особі учасник (продавець) втрачає право на отримання від товариства будь-яких виплат.

Враховуючи вищенаведене, доцільно було б передбачити на рівні законодавства перелік підстав, що обумовлювали б можливість реалізації учасником права на вихід, а саме:

1) якщо учасники товариства відмовилися скористатися переважним правом придбання частки (частини частки) у статутному капіталі товариства, запропонованої учасником товариства для продажу третім особам;

2) якщо статутом товариства заборонено відчужувати частку (частину частки) у статутному капіталі товариства третім особам;

3) якщо учасник товариства проголосував проти рішення загальних зборів товариства про збільшення (зменшення) статутного капіталу;

4) якщо учасник товариства проголосував проти рішення загальних зборів товариства про реорганізацію товариства. Такий перелік підстав має бути вичерпним.

Список використаних джерел

1. Концепція проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.02.2013 р. № 72-р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/72-2013-p>.
2. Постанова Верховного Суду України від 18.11.2014 р. № 3-182rc14 [Електронний ресурс] // Закон і бізнес. — 2015. — № 4 (1198). — 24 січня — 30 січня. — URL: http://zib.com.ua/ua/114020-vs_zrobiv_visnovok_schodo_viplat_uchasniku_tovaristva.html.

